

Инсон гўзал хулқу - одоби билан азиздир

15:06 / 24.03.2017 13338

Аллоҳ таоло Ўзининг энг сўнги ва комил динини мукаммал ахлоқи ҳамида соҳиби бўлмиш сарвари олам Муҳаммад (сав)га нозил қилиши ҳам бежиз эмас, албатта. Зеро, Муҳаммад (а.с.) динимизнинг ҳар бир замон ва маконга муносиб бўлган, шунингдек, ҳар бир шахснинг иқтидорига қараб таклиф қилинган кўрсатмаларини биз умматлари учун ўзларининг ҳаётларига тадбиқ қилиб кўрсатиб бердилар. Муҳаммад (сав)нинг ҳаётлари ҳар бир мўмин-мусулмон учун улкан тарбия мактабидир. У зоти шарифнинг ҳаёт йўлларини қунт билан ўрганиб чиққан ҳар бир инсон албатта, бунга амин бўлмай чораси йўқ. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло Қуръони каримда:

“(Эй, имон келтирганлар!) Сизлар учун – Аллоҳ ва охират кунидан умидвор бўлган ҳамда Аллоҳни кўп ёд қилган кишилар учун Аллоҳнинг пайғамбарига гўзал намуна бордир” (Аҳзоб сураси, 21-оят) – деб, Муҳаммад (сав)ни барча мўмин-мусулмонларга намуна бўлишга энг лойиқ зот эканликларини баён қилган.

Хушхулқ инсон доимо бахтиёр бўлади. Маълумки, Ислом дини инсониятни гўзал хулқу одобга чорлаш, уларни чин инсоний фазилатлар эгаси қилиб тарбиялаш учун нозил қилинган бўлиб, унинг таълимоти инсоният ҳаётининг барча жабҳаларини қамраб олгандир. Муқаддас динимизнинг ҳаётбахш ва ўлмас қадриятлари мана ўн беш асрдирки, ҳамон бутун башарият назарида ҳурмат ва эътиборга сазовор бўлиб келмоқда.

Албатта, бу биринчи навбатда, биз уммати муҳаммадияни ўз динимизга бўлган муҳаббатимизни янада зиёда бўлишига сабаб бўлса, иккинчидан, унинг таълимотларига чин ихлос билан амал қилмоқликка ундайди.

Муқаддас динимиз хушхулқликка ва тотувликка раҳна солувчи иккиюзламачилик, манманлик, ғийбат, ҳасад ва хиёнат каби иллатларни харом қилган. Хуш - хулқлик ва тотувликка хос ҳамма хислатларни тарғиб этади ва уларни ибодат санайди. Меҳр-шафқат, самимий муносабатлар хушхулқлик ва тотувликка етказувчи хислатлардир. Барчага меҳр-шафқат кўрсатиш, самимий муносабатда бўлиш суннатдир.

Юқорида зикр қилиб ўтганимиздек, муқаддас динимиз кўрсатмалари асосан, инсониятни гўзал ахлоқли бўлишга, бандага Аллоҳ таолонинг олдидаги ҳамда жамият олдидаги бурчу вазифаларини гўзал суратда адо этишга, инсонлар ўртасидаги муносабатларни самимий ва беғараз амалга оширишга тарғиб қилади. Албатта, Пайғамбаримиз Муҳаммад (сав) буларнинг барчасида мўмин-мусулмонларга ўрнак кўрсатганлар.

Пайғамбаримиз (с.а.в.) бундай деб марҳамат қилганлар: "Менга фарзларни адо этиш буюрилгани каби, инсонларга хушмуомалада бўлиш ҳам буюрилди... Инсонларга хушмуомалада бўлиш садақадир" деганлар.

Сарвари коинот (сав) бутун оламларга пайғамбар бўлиб келган бўлсаларда, биринчи навбатда оддий бир инсон эдилар. Оддий кишилар қатори еб-ичар, бозорга бориб эҳтиёжлари учун зарур бўлган нарсаларни ҳарид қилар эдилар. Айнан мана шу жиҳатлари ҳатто баъзи бир жоҳилларни ҳайратга солар эди. Яъни, пайғамбардек зотнинг бундай оддий инсонлар қиладиган ишлар билан машғул бўлиши уларни ажаблантирар эди. Бу ҳақда Қуръони каримда: "(Куфрда бўлганлар): "Бу қандай пайғамбарки, (оддий одамлардек) таом еса ва бозорларда юрса?! - дейдилар..." - деб хабар берилган (Фурқон сураси, 7-оят).

Оиша онамиз (р.з.)дан ривоят қилинишича: "Расулуллоҳ (сав)га таом келтирилса, иштаҳалари тортса ер эдилар. Агар кўнгиллари тортмаса емасдилар, лекин таомнинг камчилигини айтиб айбламас эдилар" (Имом Муслим ривояти).

Дарҳақиқат, яхши муомала ва самимий муносабат қалбларга севинч бағишлайди. Севгига тўла қалблар фақат яхшилик истайди. Ҳамсуҳбатингиз қалбига севинч тақдим этишингиз гуноҳларингиз кечирилишига сабаб бўлади. Бу Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг башоратларидир.

Расулуллоҳ (сав) камтарлик бобида ҳам ниҳоят даражада юксак ўрин тутганлар. Бунинг мисоли тариқасида қуйидаги ривоятни кўриш мумкин: Аллоҳ таоло У зотга пайғамбарлик билан подшоҳликни қўшиб берилиши ёки оддий банда бўлган ҳолда пайғамбар бўлиш ихтиёрини берганда, Он ҳазратлари оддий банда бўлган ҳолда пайғамбар бўлишни танлаганлар (Имом Байҳақий ривояти). Муҳаммад (сав)нинг дуоларини олиб хизмат қилган Анас ибн Молик (рз.) У зотнинг тавозелиklarини эслаб:

“Расулуллоҳ (сав)га ўн йил хизмат қилдим. Лекин, менга бирор марта ҳам “Уф” демадилар. Шунингдек, бирор нарса қилсам “нима учун уни қилдинг?”, демаганлар, агар бирор ишни қилмасам “нимага буни қилмадинг?”, деб айтмаганлар” – деганлар.

Демак, Он ҳазратлари ҳеч қачон бирор кимсага кўрс ва дағал муомала қилмаганлар. Ширин сўзлик ва мулойимлик билан муомала қилганлари учун ҳам, инсонлар У зотга эргашар, хизматларини қилишга ошиқишар эди. Бу ҳақда Қуръони каримда ҳам:

“Аллоҳнинг раҳмати сабабли (Сиз, эй, Муҳаммад,) уларга (саҳобаларга) мулойимлик қилдингиз. Агар дағал ва тошбағир бўлганингизда, албатта, (улар) атрофингиздан тарқалиб кетган бўлур эдилар...” – деб хабар берилган.

Пайғамбаримиз (сав) оила аҳллари билан хушмуомалада бўлар, уй юмушлари билан ҳам шуғулланар эдилар. Оиша (рз.)дан: “Расулуллоҳ (сав) оила аҳллари билан ёлғиз қолганларида ўзларини қандай тутардилар” – деб сўрашганда, у киши:

“Жуда мулойим муомала қилар, кулиб, табассум билан боқар эдилар. Шунингдек, оила аҳллари хизматида бўлар эдилар. Ҳеч ким У зотни саҳобалари орасида оёқларини узатиб ўтирганларини кўрмаган” – деб жавоб берганлар.

Бир киши Расулуллоҳ (с.а.в.)-га "Менга насиҳат қилинг" деди. "қаерда бўлсанг ҳам, Аллоҳдан кўрқ" дедилар. "Яна кўпайтиринг", деди. "Ёмонлик орқасидан яхшилик қил, у ёмонликни ўчиради" дедилар. "Яна кўпайтиринг", деди. "Инсонларга чиройли хулқ билан муомалада бўл", дедилар.

Кўриниб турибдики, сарвари коинот пайғамбар бўлишларига қарамай оилага нисбатан зиммаларидаги бурчларини бекаму кўст адо этганлар. Уларнинг рўзғор юмушларига кўмаклашар, имкониятлари даражасида аҳли аёлларини нафақа билан таъминлар эдилар. Баъзи бир оила раҳбарлари эса, иш ва тирикчиликни баҳона қилиб ёки тарки дунёчиликка берилиб оиласи, бола чақасини нафақа билан таъминлаш, фарзандларининг таълим-тарбияси билан шуғулланишни унутиб қўймоқдалар. Албатта, бу мусулмончиликка тўғри келмайди. Ҳар бир нарсанинг, жумладан, ишнинг ҳам, ибодатнинг ҳам ўз вақти бор. Пайғамбаримиз (сав): “Ҳар бир ҳақ эгасининг ҳаққини адо этинг” –

деганлар. Шундай экан, аҳли аёл ва фарзандларимиз нафақаси ва таълим тарбияси билан шуғулланишни ҳам унутмайлик. Оиша онамиз (рз.) яна:

“Хусни хулқда пайғамбар (сав)дан ўтадиган ҳеч ким бўлмаган, зеро у зот қачон бирор кимса чақирганда доимо лаббай деб жавоб берар эдилар” – деганлар.

Ушбу ҳадисдан Пайғамбаримиз (сав)нинг хушхулқликлари, У Зотга мурожаат қилган кимсага нисбатан хушмуомалада бўлишларини кўриш мумкин. Кўришганда саломлашиш, чақирганда лаббай дейиш, хайрлашганда эса, омонлик тилаш биз мўмин-мусулмонлар учун одатга айланмоғи керак. Зеро, инсонлар ўртасидаги меҳр-оқибат, аҳил ва иноқликнинг зиёда бўлиши биринчи навбатда, хушмуомала ва ширин суҳанликка боғлиқдир.

Демак, инсонларга чиройли хулқ билан муомалада бўлиш - бу одамийлик зийнати экан. Шу хусусда Ҳазрати Пайғамбаримиз (с.а.в.)дан "Амалларнинг қай бири афзалроқ?" деб сўраганда, ул зот: "Чиройли хулқ", дедилар. Бошқа бир Ҳадиси шарифларида Расулуллоҳ (с.а.в.) "Албатта, Аллоҳ таоло яратилишингизни чиройли қилиб қўйган кишиларсиз, энди хулқингизни ҳам чиройли қилинглар" дедилар.

Аҳли илмлар орасида «Аллоҳнинг хулқи ила хулқланинглар» деган гап бор. Бу гап ўша рухсат берилган доирадаги хулқланишга ишорадир. Энг муҳими, Аллоҳ таоло Ўзининг баъзи сифатлари ила бандаларини сифатлаб қўйган ва бу ҳақийқат Қуръони Каримда ҳам ўз ифодасини топган.

Аллоҳ таоло шундай деб марҳамат қилади: Батаҳқиқ, сизларга ўзингиздан бўлган, сизнинг машаққат чекишингиз унинг учун оғир бўлган, сизнинг (саодатга етишишингизга) ташна, мўминларга марҳаматли, меҳрибон бўлган Расул келди» («Тавба» сураси, 128-оят).

Бу ояти каримада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг асосий сифатларидан бир нечтаси зикр қилинмоқда.

«Батаҳқиқ, сизларга ўзингиздан бўлган», яъни, бошқа ёқдан келмаган, осмондан тушмаган, балки ўзингиздан бўлган бир киши Расулуллоҳ бўлиб келди.

Ўйлаб кўрсангиз, бу ҳол ўзингиз учун шараф, обрў. Ўз ичингиздан шундай олий мақомга сазовор инсон чиққанидан хурсанд бўлишингиз ва унга эргашишингиз керак.

Шахс саодати ва жамият осудалигига оид омиллар ичида хушхулқлик ва тотувлик муҳим аҳамиятга эга. Хушхулқ инсон доимо бахтиёр бўлади.

Муқаддас динимиз хушхулқликка ва тотувликка раҳна солувчи иккиюзламачилик, манманлик, ғийбат, ҳасад ва хиёнат каби иллатларни харом қилган. Хўш - хулқлик ва тотувликка хос ҳамма хислатларни тарғиб этади ва уларни ибодат санайди. Меҳр-шафқат, самимий муносабатлар хушхулқлик ва тотувликка етказувчи хислатлардир. Барчага меҳр-шафқат кўрсатиш, самимий муносабатда бўлиш суннатдир.

Пайғамбаримиз (с.а.в.) бундай деб марҳамат қилганлар: "Менга фарзларни адо этиш буюрилгани каби, инсонларга хушмуомалада бўлиш ҳам буюрилди... Инсонларга хушмуомалада бўлиш садақадир" деганлар.

Дарҳақиқат, яхши муомала ва самимий муносабат қалбларга севинч бағишлайди. Севгига тўла қалблар фақат яхшилик истайди. Ҳамсухбатингиз қалбига севинч тақдим этишингиз гуноҳларингиз кечирилишига сабаб бўлади. Бу Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг башоратларидир.

Бир киши Расулуллоҳ (с.а.в.)-га "Менга насиҳат қилинг" деди. "Қаерда бўлсанг ҳам, Аллоҳдан кўрқ" дедилар. "Яна кўпайтиринг", деди. "Ёмонлик орқасидан яхшилик қил, у ёмонликни ўчиради" дедилар. "Яна кўпайтиринг", деди. "Инсонларга чиройли хулқ билан муомалада бўл", дедилар.

Демак, инсонларга чиройли хулқ билан муомалада бўлиш - бу одамийлик зийнати экан. Шу хусусда Ҳазрати Пайғамбаримиз (с.а.в.)дан "Амалларнинг қай бири афзалроқ?" деб сўраганда, ул зот: "Чиройли хулқ", дедилар. Бошқа бир Ҳадиси шарифларида Расулуллоҳ (с.а.в.) "Албатта, Аллоҳ таоло яратилишингизни чиройли қилиб қўйган кишиларсиз, энди хулқингизни ҳам чиройли қилинглар" дедилар.

Луқмони Ҳакимнинг ўғли отасига: "Эй отажон, инсон учун қайси хислат яхшироқ?" деди. Отаси: "Дин", деб жавоб берди. "Агар хислат иккита бўлса-чи?" деб сўради. Отаси: "Дин ва мол", деди. "Агар учта бўлса-чи?" деди ўғли. Отаси: "Дин, мол ва хаё", деди. Ўғил: "Агар тўртта бўлса-чи?" деди. Отаси: "Дин, мол, хаё ва чиройли хулқ", деди. "Агар бешта бўлса-чи?" деди ўғли. Отаси: "Дин, мол, хаё, чиройли хулқ ва сахийлик", деб жавоб берди. Ўғил яна: "Олтита бўлса-чи?" деб ҳам сўраган эди, Луқмони Ҳаким: "Эй ўғлим, агар инсонда мана шу беш хислат жамланса, у покиза,

тақводор, Аллоҳга дўст ва Шайтондан узоқ бўлади" деб жавоб қилди.

Мана шу бешта хислатлар борлиги ҳам мўминлик сифатларидандир.

Анас ибн Молик айтадилар: "Албатта, банда чиройли хулқи билан Жаннатда олий мақомга етади, гарчи (нафл) ибодатини кўп қилса ҳам". Ушбу зотнинг сўзларидан маълум бўладики, инсон ёмон хулқи билан бошқа инсонларни кўнглига озор берадиган бўлса, ўша хулқи туфайли қилган яхшиликлари ҳам бекор бўлади.

Азизлар, инсон илмга қанча муҳтож бўлса, гўзал хулққа ҳам шунча муҳтождир. Зеро, илм ва гўзал хулқ инсонни камолотга етказувчи икки қанотдир. Ахлоқи комил, бир-бирига меҳрибон ва мададкор жамият бахтли ва фаровон жамиятдир.

Меҳр-муҳаббат, ўзаро эҳтиром, саховат, ҳаё, етим ва муҳтожлар ҳолидан хабар олиш, кексаларни қадрлаш, ота-онани ҳурматлаш мусулмонларнинг ажралмас хулқидир. Бинобарин, муқаддас динимиз ҳуснихулқдир. Шундай экан, барча чиройли хулқларимизни тўла намоён қилайлик. Фарзандларимизни ҳам хушхулқ қилиб тарбиялайлик.

Муҳаммад (сав) саҳобаларига нисбатан яқин дўстдек муомалада бўлар эдилар. Қайси бир инсон билан суҳбатлашсалар унга шундай яқин муносабатда бўлардиларки, ҳатто ҳамсуҳбатлари хаёлида – Расулуллоҳ (сав) мени ҳаммадан ҳам кўпроқ яхши кўрар эканлар, деган фикр қолар эди. Саҳобаларини тоқатларидан ортиқ ишга буюрмас, акс ҳолда уларга ўзлари ёрдамлашиб юборар эдилар.

Ривоят қилинишича, Пайғамбар (а.с.) сафарларининг бирида саҳобаларига бир қўйни сўйиб, таом тайёрлашга буюрдилар. Шунда бирлари: Қўйни мен сўяман деса, иккинчилари, мен эса терисини шилиб, майдалайман деди. Учинчилари, уни пишириб таом тайёрлаш эса менинг зиммамга, деди. Шунда Расулуллоҳ (сав): "У ҳолда мен ўтин териб келаман" – дедилар. Саҳобалар: "Ё Расулаллоҳ! Сиз қўяверинг, ўзимиз қилаверамиз" – дейишди. Пайғамбар (сав) эса: "Тўғри, бу ишни ҳам ўзингиз уддалайсиз, аммо мен сизлардан ажралиб туришни хоҳламайман. Чунки, Аллоҳ таоло бандасини ўз биродарларидан ажралиб турган ҳолда кўришни ёқтирмайди" – деб жавоб бердилар.

Он ҳазратларининг ушбу сифатлари ҳам камтарлик бобида биз учун ўрناق бўлмоғи лозим. Чунки, баъзи инсонларга обрў ёки бир оз мол-дунё тегиб қолса, ўзини йўқотиб қўяди. Бошқаларга нисбатан беписанд назар билан

боқадди. Халқимизда “камтарга камол, манманга завол” – деган мақол ҳам бор. Қолаверса, Пайғамбаримиз (сав): “Кимки, Аллоҳ учун камтарлик қилса, Аллоҳ таоло унинг қадрини кўтаради” – деганлар.

“Шифои шариф” китобида келтирилишича: Расулulloҳ (сав) Ҳабашистон подшоҳи Нажоший томонидан келган элчиларга ўзлари хизмат қилганлар. Саҳобаларнинг, бизлар хизмат қиламиз, сиз қўяверинг, дейишларига қарамай, У зот хизматдан тўхтамадилар ва:

“Булар менинг Ҳабашистонга ҳижрат қилиб борган саҳобаларимга хизмат қилишган эди. Шунинг учун мен ҳам улардан ўз қарзимни узмоқдаман” – деганлар. Албатта, ўзгаларнинг ҳурматига нисбатан ҳурмат билан жавоб қайтариш ҳам гўзал фазилатдир. Бизлар бу соҳада ҳам Расулulloҳ (сав)дан ўрнак олмоғимиз даркор.

Муҳаммад (сав) хайру саховат бобида ҳам барчага ўрнак эдилар. Ибн Аббос (рз.)дан ривоят қилинадики, Расулulloҳ (сав) одамларнинг энг сахийроғи эдилар. Айниқса, Рамазон ойида У зотнинг саховатлари янада ортиб кетар эди. Тонги сабо барчага хуш кайфият бахш этгани каби, Расулulloҳ (сав)нинг саховатларидан ҳам барча баҳраманд бўлар эди (Муттафақун алайҳ). Муҳаммад (сав)га Ҳиро ғорида биринчи бор ваҳий келганда, Жаброил (а.с.)нинг ҳайбатларидан қўрқувга тушиб, уйларига келиб ўраниб оладилар. Бўлган воқеадан хавотирланиб, уни Ҳадича онамиз (рз.)га айтиб берганларида, у киши Пайғамбар (а.с.)нинг гўзал хулқлари туфайли У зотга ҳеч қандай офат ва бало етмаслигини айтиб, кўнгилларини кўтарадилар ва:

“Аллоҳга қасамки, У Сизни ҳеч қачон хорлаб қўймайди. Чунки, Сиз қариндошлик риштасини боғлайсиз, доим рост гапирасиз, муҳтож одамларнинг оғирини енгил қиласиз, меҳмонни иззат-икром қиласиз, ҳақиқатпарварларга ёрдам берасиз” – дейдилар.

Албатта, бу борада ҳам биз Пайғамбаримиз (сав)дан ибрат олмоғимиз даркор. Афсуски, ҳозирги кунимиздаги баъзи кишилар қариндошлар билан силаи раҳм қилиш, муҳтожларга ёрдам қўлини чўзиш, ростгўйлик, инсоф, адолат каби фазилатларга ҳам беъътибор бўлиб қолмоқдалар. Баъзи бир кимсалар ўз ака-укалари билан сан-манга боришиб, ўртадаги қариндошчиликка чек қўйсалар, баъзи бировлар эса, қўни-қўшничилик ҳақларига риоя қилмай, уларга озор етказиб қўядилар. Баъзида кўча-кўйда ёшларнинг катталарга нисбатан ҳурматларини сақламаслиги, кузатилмоқда. Албатта, булар мусулмонлар шаънига номуносиб бўлган

ҳолатлардир.

Расулуллоҳ (сав) Ислом динининг мазмун моҳиятини ўзларининг кундалик ҳаёт тарзлари, амаллари ва пурмаъно сўзлари орқали намоён қилиб берганлар. У зотнинг:

“Пайғамбар бўлиб келишимнинг асосий боиси гўзал ахлоқни тамомига етказишдан иборатдир” – деган сўзларида Ислом динининг асл моҳияти ифодаб берилгандир. Шундай экан, Аллоҳ таолонинг ризосини истаган, дунё ва охиратининг фаровонлигини хоҳлаган ҳар бир мўмин-мусулмон киши Пайғамбар (а.с.)ни ўзи учун ибрат қилиб олмоғи лозим.

Аллоҳ таоло барчаларимизни гўзал хулқ соҳиби бўлмоқлигимизни насиб қилсин!

Раҳматуллоҳ САЙФУДДИНОВ

Тошкент шаҳридаги “Хўжа Аламбардор”

жомеъ масжиди имом хатиби